

REPORTAGE Zerken op de Joodse Begraafplaats in Overveen vernieuwd

'Ik doe dit juist nu, als steun voor het Joodse volk'

Tussen het gras en de hoge bomen klinkt het zachte tikken van kwastjes en stempels op steen. Op de Joodse Begraafplaats in Overveen buigen tientallen vrijwilligers zich over verweerde grafstenen. Met zwarte hoogglansverf worden, voor het eerst sinds de opening van de begraafplaats in 1797, de zerken hersteld en de letters opnieuw leesbaar gemaakt.

Jelmer Koper
jelmer.koper@mediahuis.nl

Overveen ■ Zo'n veertig vrijwilligers zijn er bezig met het schoonmaken, lijmen, rechtzetten en opnieuw zwart maken van de veelal Hebreeuwse letters. Sommige stenen liggen scheef door boomwortels, andere zijn flink verweerd en kunnen een opknapbeurt goed gebruiken. „Het is heel bijzonder dat dit nu gebeurt”, zegt Ellen Schrijver van de Stichting tot Behoud van de Joodse Begraafplaats Overveen, terwijl ze uitkijkt over de begraafplaats. „Door de oorlog is er een hele generatie verdwenen. Daardoor zijn er vaak geen nabestaanden meer die voor dit soort plekken kunnen zorgen.”

De begraafplaats aan de Tetterodeweg hoort bij de voormalige Joodse gemeente van Amsterdam, opgericht in 1797. Die gemeenschap bestond slechts elf jaar, maar nakomelingen van de families die hier begraven liggen, mogen nog altijd op deze plek worden bijgezet. Er liggen personen die van grote betekenis waren voor de Nederlandse samenleving, zo benadrukt Schrijver. „Zoals de familie Wertheim en nazaten; een van de eerste bankiers die maatschappelijk zeer betrokken was. Ook ligt de familie Joles er van het Joles-ziekenhuis en de oprichter van het Kennemer Lyceum, waardoor het Kennemer een speciale band heeft met deze begraafplaats.”

Iedereen is gelijk

Tussen de zerken werken vrijwilligers geconcentreerd met kleine sponsjes en penseeltjes. Alleen de opvallende Hebreeuwse letters worden opnieuw zwart gemaakt. „Het heeft geen zin om de rest van de steen te schilderen”, legt Schrijver uit. De soberheid van de begraafplaats valt direct op. Geen bloemen, geen uitbundige monumenten. Volgens de Joodse traditie is iedereen in de dood gelijk.

„Er worden nooit versierselen aangebracht op Joodse graven. Daarom hebben de stenen ook vrijwel allemaal dezelfde kleur. Om geen onderscheid te maken tussen arm en rijk.” Toch springt één graf direct in het oog: een grote tombe van een opperrabbin, een uitzondering op de verder sobere begraaf-

plaats. „Dat laat de enorme verering van de gemeenschap voor deze rabbin zien”, wijst Schrijver aan.

Vastlijmen

Met deze tombe is Denise aan de slag. Voorzichtig werkt ze met een penseeltje langs verweerde Hebreeuwse letters. Naast haar ligt een losgeraakt stukje steen dat straks opnieuw wordt vastgelijmd. „Je moet hier heel voorzichtig mee zijn”, zegt ze. „Er brak net nog een klein stukje af.” Denise wilde graag aan deze steen van de opperrabbin werken. „Dit is heel bijzonder”, zegt ze. „Hij was de geestelijke leider van de gemeente.”

Ze koos de zwaar beschadigde steen bewust uit. „Ik vind het mooi om juist hier bezig te zijn.” Terwijl ze de verf voorzichtig op de letters aanbrengt, vertelt ze waarom ze zich als vrijwilliger heeft aangemeld. „Vanuit verbondenheid met het Joodse volk”, zegt ze. „En nu misschien wel meer dan ooit.”

Volgens haar worden Joodse Nederlanders te vaak verantwoordelijk gehouden voor politieke ontwikkelingen waar ze persoonlijk niets mee te maken hebben. „Ik geef zelf les aan mensen uit Rusland en Oekraïne”, zegt ze. „Dan ga ik toch ook niet zeggen dat zij verantwoordelijk zijn voor een oorlog? Dat gebeurt bij Joodse mensen nu wel vaak.”

Vergeelde foto

Aan de rand van het terrein staan enkele vrijwilligers rond een zware steen die half uit de grond steekt. De zerk werd pas recent teruggevonden tijdens onderhoudswerkzaamheden. „In een boekje uit 1982 staat dat deze steen al niet meer zichtbaar was”, vertelt Schrijver. Ze laat een vergeelde foto zien. „Hij lag volledig onder de aarde.”

Nu proberen de vrijwilligers de steen weer overeind te krijgen. Dat blijkt ingewikkelder dan gedacht. Waarschijnlijk heeft een boomwortel de zerk ooit omgeduwd. „Het is eigenlijk een klein mysterie”, lacht een van hen. „Als we hem recht zetten, zit de tekst ineens aan de achterkant.”

Met schuurpapier en lijm worden losse stukken steen voorzichtig hersteld. „Je moet ontzettend voorzichtig zijn”, zegt Piet, die al tientallen jaren op Joodse begraafplaatsen werkt. „Deze steen is heel

Piet (rechts): „De Joodse gemeenschappen zijn vaak te klein geworden om dit onderhoud zelf nog te doen”

broos.” Hij doet dit werk inmiddels al vijftig jaar, niet alleen in Nederland, maar ook in Polen, Litouwen en Portugal. „De Joodse gemeenschappen zijn vaak te klein geworden om dit onderhoud zelf nog te doen.”

Vrijwilligers

Veel vrijwilligers zijn aangesloten bij de organisatie Boete en Verzoening, een christelijke organisatie die zich inzet voor het behoud van Joodse begraafplaatsen. „Het zijn christenen die iets willen herstellen van wat Joden in het verleden door christelijke kerken is aangedaan”, legt een vrijwilliger uit. „Dit is een manier om iets concreets te doen.”

Onder de vrijwilligers leven ook zorgen over het huidige maatschappelijke klimaat rond Joodse gemeenschappen. „Mensen voelen zich extra gemotiveerd om juist nu hier te helpen”, zegt Schrijver. „Er

meldden zich deze keer opvallend veel nieuwe vrijwilligers aan.”

Een andere vrijwilliger benadrukt ook zijn zorgen over de positie van Joodse Nederlanders. „Joodse mensen worden aangesproken op politieke zaken waar ze persoonlijk niets mee te maken hebben”, zegt hij. „Dat voelt onrechtvaardig.” Toch overheerst op de begraafplaats vooral saamhorigheid. Vrijwilligers helpen elkaar met ladders, verfpotjes en zware stenen. Tussendoor worden verhalen gedeeld over families die hier al eeuwen begraven liggen. „We hebben niet alleen een gezamenlijk doel”, vult Denise aan. „We hebben ook een gezamenlijke hartsgesteldheid. Ik doe dit juist nu, als steun voor het Joodse volk.”

Wel zegt zij, net als een aantal andere vrijwilligers, dat er een verkeerd beeld in de media wordt geschetst van de tegenstellingen tussen Israëliërs en Palestijnen.

„Alleen de letters waarvan we zeker weten dat ze zwart waren, worden opnieuw bijgewerkt